

www.vulkani.rs
office@vulkani.rs

Copyright © 2023, Александар Милетић

Copyright © 2023 за ово издање Вулкан издаваштво

ISBN 978-86-10-04946-6



Ova knjiga štampana je na prirodnom recikliranom papiru od drveća koje raste u održivim šumama. Proces proizvodnje u potpunosti je u skladu sa svim važećim propisima Ministarstva životne sredine i prostornog planiranja Republike Srbije.

Душан Ивковић

МОЈ КРСТ, МОЈА ПРИЧА

– незавршена аутобиографија –

Приредио: Александар Милетић

VULKAN
IZDAVAŠTVO

Beograd, 2023.

*Посвећено мојим родитељима,
браћу Пиви, сестрама,
суйрузи Нени, синовима Петру и Павлу*

Душан Ивковић
Београд, августа 2021.

Ни бољи отац, ни бољи човек

Један од последњих разговора са мном, у којем је имао потребу да искаже незадовољство мојим младалачким понашањем, мој отац је започео реченицом: „Нисам ја неки моралиста“. Касније сам схватио шта је тиме хтео да ми каже: то што је он носио у себи није било нешто о чему је хтео да приповеда, већ је то било неодвојиви део њега.

Није могао другачије. Срећом, одлучио се да запише своје мемоаре и тако не остави Београд, Србију, и своју породицу ускраћене за његова искуства, његов поглед на живот и свет. Зато сам захваљан Александру Милетићу, који је на изврстан начин, заједно са Душаном, формулисао његове мисли и сећања.

Не могу да замислим бољег оца, ни бољег човека. Верујем да се сви који су познавали Душана интимно, као и ја, откако смо остали без њега, свакодневно питају: „Шта би Душан мислио о овоме?“ или „Како би одреаговао?“

Никада те нећемо заборавити. Заувек ћу те волети.

Павле

І ДЕО

У мом присуству никада није могло да прође нешто што је супротно основним моралним вредностима. Никаква намештања, никаква кинта, никаква освета или злоба. Увек сам се држао дате речи и принципа. Чак и на своју штету. Наравно, свестан сам и својих мана. Међутим, оно што нико не може да ми оспори јесте осећај за правду и праведност. Јер, у крајњем случају, не можеш бити добар човек ако ниси правичан.

Душан Ивковић

Пчела, голуб и кош

*Наш породични грб је метафорични приказ
нашеј породичној историји, који је био тежак,
неизвесан и нагасве јединствен.*

Кад човек дође у позне године, хтео – не хтео, пребира по успоменама и ставља на тас све што је искусио у животу. Ваљда сам зато и ја осетио потребу да оставим писани траг о мом животном путу. Не зато што је он био толико сликовит, ветровит и успешан да заслужује овакав печат. Сматрам да је једна оваква књига нека врста дуга према онима који су на том путу били поред мене, али и онима који ће њиме наставити после мене...

Наша породична прича, ма колико била широка и сложена, могла би да се смести у три симбола сједињена у нашем породичном грбу, који као целина представља слику и прилику наших живота. У том грбу нема ни мачева, ни орлова, ни штитова. Нас везују три наизглед неспојиве ствари: пчела, голуб и кош!

У тренуцима незнања, кад је нова власт после Другог светског рата сасвим *ражаловала* мог оца Петра Ивковића, угледног предатног доктора права, живели смо онако како смо једино могли.

Уместо да убире плодове мукотрпног школовања и натчовечанског одрицања, отац је био принуђен да крене од нуле. Спас није видео у другим људима, већ у пчелама. Да није било њих, не би могао да прехрани шесточлану породицу.

Можда и није случајно што је наставио баш тим путем. Јер имао је бистрину, марљивост, дисциплину и пожртвованост пчеле. Као и она, летео је од места до места у Шумадији и Војводини, где год је било погодно за пчеларење: Глибовац, Мали Поповић код Раље, Фрушка гора, Улма код Вршца, Јаша Томић... Пчелињак је селио тамо где је било медоносног цвета. Због липе је ишао на Фрушку гору, а та селидба је увек била ризична, јер липин цвет не меди увек. Улма је била значајна због сунцокрета, иако ми је отац често говорио: „Сунцокрет даје доста меда, али има једну ману: пчеле се на њега лепе.“

Највише времена је, ипак, проводио у Глибовцу, родном селу чувеног хајдука и српског војводе Станоја Главаша.¹ Отац није Глибовац одабрао због свог хајдучког порекла – на које је иначе био поносан – већ из једног сасвим практичног разлога: ту је багрем цветао као ретко где и неодољиво мамио пчеле из његових кошница. Пчеле су доносиле двоструку корист. Биле су основни извор прихода наше породице, а уједно су оцу – како су то касније констатовали лекари – продужавале живот.

Два голуба на грбу Ивковића представљају мог брата Пиву (Слободана) и мене, док стојимо на кошу; испод је мрежица у облику саћа, и на њој је пчела. Љубав према голубовима, коју смо стекли од малих ногу, Пива и ја наставили смо да негујемо и продубљујемо. Голубови су нам дословце дали крила, слободу да маштамо, пркос да се издигнемо изнад тешких ситуација. Увек су нам доносили

¹ Станоје Главаш (1763–1815), један од вођа Првог српског устанка против Турака 1804. године. (Прим. аут.)

Душан Ивковић: *Мој крст, моја ѝрича*

неизмерну радост и усхићење, а понекад – бег од стварности. Због њих смо – то није претеривање – постали бољи људи.

Кош је нешто што не треба посебно објашњавати кад је реч о Пиви и мени.

Мама Бранка, стожер наше породице, сигурно не би данас за-мерила што је на први поглед нема на том грбу. Као песникиња – која се боље сналазила у свету симбола и у свему могла да наслути метафору – и у овој прилици симболично, на свој поетски начин, спаја све нас. Она је и пчела и голуб и кош, јер живела је за све нас и била је војник наших потајних жеља и снова...

Тесла

Мама је често задиркивала тата: „Моја фамилија је сам свештенички и академски врх, на челу са Николом Теслом, а татвоји су хајдуци...“

Дуго се нисам усуђивао да у јавности кажем да ми је Никола Тесла рођак. Помало ме је било и стид (мада је то за понос). Мислио сам да би то деловало претенциозно, да ће људи помислити да својатам једног од највећих научника које је свет икада имао. А онда сам себи рекао: зашто бих то крио! Тако да сам о томе први пут јавно прозборио док сам био у Грчкој деведесетих година: мој прадеда по маминој линији Тривун Мандић и Теслина мајка Ђурђијана (Ђука) били су рођени брат и сестра.

Моји родитељи су пореклом из суседних српских крајева, који се данас налазе на територији Хрватске. Отац Петар Ивковић рођен је 1900. године у селу Катиновцу, Општина Топуско на Кордуну, који је као део Војне крајине представљао последњу брану Аустроугарске према Отоманском царству. Био је треће од шесторо деце Ђураћа и Јоке. Они су имали и Евицу (1897), Станицу (1899), Павла (1903), Јандру (1909) и Матију (1914). Причало се да

је деда Ђурађ био невиђени боем и пустилов. „Прода њиву, оде на неколико година у Америку, па се врати“, говорио је један мој рођак о деди Ђурађу.

У Америку се тада масовно одлазило из тих крајева (Лика, Кордун). Катиновац је око 150 километара удаљен од два села из којих су потекла два српска генија: један научник, други кошаркаш. Из Дрежнице је у то време у Пенсилванију отишао деда Пита Маравића² и тамо засновао породицу, док се Никола Тесла³ отиснуо у свет из Смиљана, који се, као и нешто севернији Катиновац, налазио у некадашњем граничном подручју између две империје.

Мама Бранка, песничка душа из угледне породице (мајка Олга, отац Јанко Пеурача, брат Миленко⁴, сестра Нада), била је сушта супротност тати, потомку хајдука. Ваљда су због тих разлика били складан пар. Мама је рођена 1910. године у Огулину, недалеко од куће Маравића, пошто је село Дрежница припадало општини Огулин. Из мамине фамилије потекло је много школованих људи, виђенијих свештеника, али и један Никола Тесла. Зато је често је задиркивала тату: „Моја фамилија представља свештенички и академски врх, на челу са Николом Теслом, а твоји су хајдуци...“

Бака по мами, Олга, и Тесла били су брат и сестра од тетке, односно ујака. Сачувао сам писмо које је послала Тесли, које се данас чува у Музеју *Никола Тесла* у Београду. Послала га је 23. децембра 1928, са адресе на којој је живела у Београду: Карађорђева 63, II спрат. Ево садржаја тог писма:

² Пит Маравић (1947–1980), један од 50 најбољих кошаркаша НБА у првих пола века те лиге, најбољи стрелац лиге 1977, пет пута учесник Ол-стар меча. Рекордер НЦАА лиге, са просеком у каријери од 44,2 поена.

³ Рођен 1856. у Смиљану, преминуо 1943. у Њујорку.

⁴ Миленко Пеурача био је дугогодишњи професор Пољопривредног факултета у Приштини. Оснивач је прве пољопривредне школе на Косову и Метохији, у Приштини 1946.

Александар Милетић

Драћи мој драише,

Ја сам Теби њрошле њодине њисала, али нисам до сада никакова одѡвора добила, ња мислим да Ти мојеѡа њисма ниси њримиио, јер њознавајући Твоје добро и њлемениѡо срце а нарочиѡо њрема својој родбини, Ти ди својој сеји коју си њрије 30 њодина, када си у Грачацу дио, миловао и дукаѡи даровао, одѡворио.

Знам да кроз ѡолики низ ѡодина човјек заборави ѡједине личности а и родбину и сѡиоѡа сам слободна уѡознаѡи Те са Твојом сејом, која на Тебе чешиће ѡуѡа мисли и с Тобом се као великим срѡским Генијем ѡноси.

Ја сам Олѡа Мандић, кћер ѡок. Тривуна Мандића из Грачаца, Твоѡа ујака, рођена сам 1883. ѡод, угала сам се 1903. ѡод. за Јанка Пеурачу, фин. чиновника.

Имамо 3 деце: сина Миленка, сѡуод. елекѡроѡехнике, кћерку Бранку, ученицу 8. разр. ѡимназије и кћерку Надежду, уч. 4. разр. ѡимназ.

Деца су ми, хвала милосѡивом Боѡу, здрава и добро уче. Син Миленко је јако даровиѡи, диће одличан елекѡроѡехничар и кансе када сѡудује сврши, да ће к Теби доћи.

Код нас је скуѡоћа досѡа велика, мој је муж усљед ѡолиѡичких ѡрилика ѡензионисан са врло малом ѡензијом са којом ѡри највећој шѡедњи не може на крај изаћ јер ћеца за одело и учила мноѡо ѡребају.

Иако ми је ѡешико да Те у Твојем великом ѡослу узнемиравам, слободна сам Те као моѡа драѡа најлеише молиѡи за једну малу новчану ѡодѡору да ди моѡла ћеци шѡо одела надалиѡи, а ја Ти се унаѡред најлеише захваљујем и чесѡиѡам Ти ѡредсѡојеће Божићне ѡразнике и Нову ѡодину, желећ да Те Свемоѡући Боѡ небројени низ ѡодина уздржи у добром и челичном здрављу

Душан Ивковић: *Мој крсѝ, моја ѝрича*

и задовољсѝву на корисѝ и ѝонос Срѝскоѝ народа и Твоје родбине.

Прими мноѝо срдачних и искрених ѝоздрава од нас свију а нарочийѝо од Твоје љубеће.

Оѝа Пеурача, рођ. Манѝић

У наредним годинама Тесла је слао дукат за свако рођено дете у фамилији. У мојој породици ту драгоценост редом су добиле моје сестре Мирјана (рођена 1933), Зорана (1934) и Слободан – Пива (1937). Само сам ја остао празних шака, из једноставног разлога – зато што сам рођен десет месеци после Теслине смрти.⁵

Отац ми никада није причао о својим данима у Катиновцу, али знам да је у то време тешко живео. У ствари, њему никада није било лако...

Основну школу, укупно четири разреда, завршио је у оближњем селу Перна, 1911. У Катиновцу је остао за све време Првог светског рата, а почетком 1919, непосредно после стварања Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, кренуо је у Београд, жељан доказивања и школовања. Запутио се пешке, у опанцима, са торбом на леђима. Неко време се задржао у Срему, у Инђији, где је обављао пољске радове. Са нешто уштеђевине продужио је за Београд, где је успео да се запосли као курир у Финансијској полицији.

СТИГАО ЈЕ САМ-САМЦИТ. Иако је паралелно надничарио и учио, успео је да заврши по два разреда школе за годину и тако је од четири разреда основне стигао до тога да упише Правни факултет у Београду. Већ у 35. години постао је доктор правних наука, а затим

⁵ Тесла је преминуо 7. јануара 1943, а Душан Ивковић се родио 29. октобра 1943.

и шеф Управе државних монопола.⁶ То нико никада на свету није урадио, у таквим околностима, том брзином.

Као правник са међународном репутацијом, успео је да издејствује повластице за људе из свог краја, јер је знао у колико тешким околностима су живели. Одиграо је пресудну улогу да се донесе Закон о зеленом кадру⁷, којим се признавао дупли стаж за време проведено у шумама регрутима који су бежали у шуме да би избегли војни рок у Аустроугарској војсци, и самим тим су избегли и одлазак на Источни фронт у Првом светском рату.

Отац је био ослобођен службе у Аустроугарској војсци јер је као врло млад добио болест срчаног мишића. Говорио је да је покварио срце у једном такмичењу косидбе, на којем је победио, али тако што се исцрпео до крајњих граница.

Док је био на положају у Управи државних монопола, стално је мислио на свој завичај, издвајајући значајна средства из свог џепа. Упорно је инвестирао у свој родни крај, не слутећи да се ближи рат. Из Србије је редовно слао најквалитетније воћарске и повртарске културе. Урадио је још много тога доброг за своје сељацима, који су му били захвални и на томе што је исушивао оближње мочваре и претварао их у ливаде. Никада није планирао да остатак породице повуче за собом (не знам зашто...), али је рођацима стално помагао. На породичном имању у Катиновцу подигао је неколико сеоских објеката (котобања, шајер за село, свињац...) и таман кад се спремао да заврши нову кућу, избио је Други светски рат.

Две године после рата продао је већи део имања и од тог новца са братом Павлом купио је земљу у Добановцима, недалеко од Београда. На том плацу у Катиновцу, који данас изгледа сабласно, где је непрегледна запуштена шума, остала је спомен-плоча неколико

⁶ Управа у саставу Министарства финансија Краљевине Југославије, основаног 20. децембра 1918.

⁷ Сведочанство о томе постоји у књизи *Кайиновац – да се не заборави*.